

LBRIS

We know
books

DOSARUL PASCALIEI

Reconstituiri din arena publicistică interbelică

VOLUMUL II, CURENTUL

editor CARMEN CIORNEA

E I K O N

București, 2025

CHESTIUNEA PASCALIEI ȘI CURENTUL
AUTOHTONIST-ORTODOXIST (Ionuț Butoi) / 5

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI / 13

I. PRIMELE ECOURI ALE REFORMEI PASCALIEI (OCTOMBRIE-DECEMBRIE 1928)

FUNESTUL DUH REFORMATOR (Nichifor CRAINIC) / 17

IZVORUL REFORMELOR FUNESTE (Nichifor CRAINIC) / 20

RĂZBOIUL CALENDARULUI (Cezar PETRESCU) / 23

ÎNFIERAREA MITROPOLITULUI PIMEN (Clodius) / 26

ADUNAREA PREOȚILOR LA SOC[INETATEA] CLERULUI
„AJUTORUL” / 29

PREOȚII CONTRA NOULUI CALENDAR (D.I. ATANASIU) / 31

DE LA SERBĂRILE DOBROGENE / 34

DIN NECAZURILE BASARABENILOR (Ion DIMITRESCU) / 38

II. PROBLEMA PASCALIEI INTERPRETATĂ CA O CONSECINȚĂ A BISERICII DEZORGANIZATE

PREVESTIRI NEGRE PENTRU BISERICA ORTODOXĂ
ROMÂNĂ (Lorin POPESCU) / 45

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DECLARATĂ SCHISMATICĂ
(Lorin POPESCU) / 47

IARĂȘI CALENDARUL (Nichifor CRAINIC) / 53

CHESTIUNEA PASCALIEI PROVOACĂ PROVOACĂ VII
AGITAȚII (Lorin POPESCU) / 55

ÎNAPOI, LA ECUMENICITATE! (Nichifor CRAINIC) / 59

CONVOCAREA SF[ÂNTULUI] SINOD (Lorin POPESCU) / 62

ÎN CHESTIUNEA SCHIMBĂRII PASCALIEI (D.I. ATANASIU) / 64

AGITAȚIA CREȘTE ÎN BASARABIA / 68

DATORIA GUVERNULUI (Pamfil ȘEICARU) / 69

ÎN CHESTIUNEA SCHIMBĂRII PASCALIEI (D. I. ATANASIU) / 72

PIMEN, ACELAȘI UȘURATIC (Nichifor CRAINIC) / 78

ÎN JURUL PASCALIEI (D.I. ATANASIU) / 80

PROBLEMA PASCALIEI E O CONSECINȚĂ A BISERICII
DEZORGANIZATE (D.I. ATANASIU) / 85

NOUA SĂRBĂTORIRE A PAȘTELUI AGITĂ SPIRITELE
(Lorin POPESCU) / 89

AGITAȚII PE TEMA SĂRBĂTORIRII PAȘTILOR / 94

SINODUL VA REVENI? (Nichifor CRAINIC) / 95

ÎN CHESTIUNEA PRĂZNUIRII SF[INTELOR] PAȘTI
(Lorin Popescu) / 97

PREOȚIMEA CAPITALEI ȘI NOUA PASCALIE / 99

PIMEN, MARELE VINO VAT (Nichifor CRAINIC) / 100

ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 106

ÎN ZIUA HOTĂRÂRII CELEI MARI (Pr. Conf. LUP) / 108

S-A DESCHIS SINODUL / 111

MITROPOLITUL PIMEN SOMAT SĂ DEMISIONEZE
CORESP[ONDENT] / 114

CERCETĂRI PRINTRE CULISE (D.I. ATANASIU) / 120

III. TULBURĂRI DUPĂ HOTĂRÂREA SINODALĂ (27 ianuarie – 7 februarie 1929)

MITROPOLITUL PIMEN IARĂȘI ÎNFRUNTAT DE
PREOȚIMEA IEȘEANĂ / 124

HOTĂRÂREA DEFINITIVĂ: PAȘTELE LA 31 MARTIE
(D.I. ATANASIU) / 125

TURBURĂRI ÎN BASARABIA PE CHESTIA PASCALIEI / 129

ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 131

HOTĂRÂREA SINODULUI ȘI ATITUDINEA
PRELAȚILOR BASARABENI / 133

AGITAȚIA CONTINUĂ ÎN BASARABIA / 137

PENTRU EPISCOPUL BUZĂULUI (Nichifor CRAINIC) / 139

ÎN BASARABIA, PAȘTELE SE VA SERBA LA 5 MAI / 142

BUCOVINA PRĂZNUIEȘTE PAȘTELE LA 31 MARTIE / 143

MAI PRESUS DE POLITICĂ! (Nichifor CRAINIC) / 144

MARI AGITAȚII ÎN BASARABIA PE TEMA PAȘTELOR / 147

DUPĂ HOTĂRÂREA SINODALĂ (Nichifor CRAINIC) / 149

ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 152

AZI SE ÎNTRUNEȘTE SINODUL / 154

PREOȚII ȘI POLITICA DE PARTID (M. SAN-MARINO) / 155

IV. O PASTORALĂ DE POMINĂ ȘI CONSECINȚELE EI (8-23 februarie 1929)

CARTEA PASTORALĂ A SF[ÂNTULUI] SINOD ÎN CHESTIUNEA SĂRBĂTORIRII PAȘTELUI / 162

NELINIȘTE BASARABEANĂ (Nichifor CRAINIC) / 172

ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 175

PREOȚIMEA MOLDOVEI CONTINUĂ LUPTA CONTRA MITROPOLITULUI PIMEN / 177

CONFLICTUL DIN SÂNUL SF[ÂNTULUI] SINOD (P. MICH) / 178

CRIZA SINODALĂ (Nichifor CRAINIC) / 181

PAȘTELE ÎN BASARABIA / 183

TEXTUL CĂRȚII PASTORALE (Tudor ARGHEZI) / 184

V. REVENIRI ȘI CRIZE DE MARE ANVERGURĂ
(24 februarie-29 martie) / 189

LIBRIS
ȘEDINȚA SF[ĂNTULUI] SINOD / 190
ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 191

ÎN CHESTIA SĂRBĂTORIRII PAȘTILOR / 193

NICEENII – O NOUĂ „SECTĂ” RELIGIOASĂ / 194

IARĂȘI CHESTIUNEA PAȘTELUI / 196

BALUL LUI PIMEN (Nichifor CRAINIC) / 197

POPAS DUMINICAL (Cezar PETRESCU) / 200

ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 204

AGITAȚIILE ÎN JURUL PASCALIEI / 206

BASARABIA ÎȘI SERBEAZĂ PAȘTELE LA 5 MAI / 208

AGITAȚIA ÎN JURUL DATEI PAȘTILOR SPOREȘTE / 210

PASCALIA SE DISCUTĂ AZI LA CAMERĂ / 215

DEZBATERILE PARLAMENTARE (CAMERA) / 217

SCRISORI DIN CRAIOVA (COR.) / 231

CAMERA ȘI PAȘTILE (REP.) / 233

DEZBATERI PE TEMA PASCALĂ (Nichifor CRAINIC) / 238

SERBAREA PAȘTELOR ȘI SFATUL PARLAMENTAR
BASARABEAN / 240

POPAS DUMINICAL (Cezar PETRESCU) / 242

ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 245

- DL DR. LUPU PREZINTĂ UN MEMORIU ÎNALTEI REGENȚE
(D. I. ATANASIU) / 247
- DATORIA ROMÂNILOR ORTODOCȘI (Nichifor CRAINIC) / 250
- DEZBATERILE PARLAMENTARE / 253
- PASCALIA DIN NOU LA CAMERĂ / 256
- INTERVENȚIA DLUI N. IORGA (Pamfil ȘEICARU) / 257
- SINGURA SOLUȚIE (Nichifor CRAINIC) / 261
- PROBLEMA PASCALĂ (D. I. ATANASIU) / 263
- BUCOVINA ȘI PASCALIA (Alexandru POHOAȚĂ) / 267
- CONSĂTUIREA DE LA PATRIARHIE / 271
- MITROPOLITUL BĂLAN LA PRIMUL MINISTRU / 272
- ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 273
- ARMATA ȘI PAȘTELE / 275
- INTERVIU CU MINISTRUL ARDEALULUI (Petre MIHAIL) / 276
- FUNȚIONARIII DIN CHIȘINĂU ȘI SĂRBĂTORIREA
SF[INTELOR] PAȘTI / 280
- SCANDALUL PE CHESTIA PAȘTELUI IA FORME GRAVE
ÎN BASARABIA / 281
- PROGRAMUL SARBĂTORIRII SFINTELOR PAȘTI
ÎN CAPITALĂ / 283

SFINTELE PAȘTI DE LA 31 MARTIE 1929

SUB RAZA SF[INTEI] ÎNVIERI (Nichifor CRAINIC) / 287

INTERMEZZO PASCAL (Pamfil ȘEICARU) / 290

LECTURI DE PAȘTI (Cezar PETRESCU) / 293

CUM S-A PREZENTAT PIAȚA DE PAȘTI (CARSE) / 295

PAȘTELE ÎN MAHALALE (Petre MIHAIL)/ 298

SFÂNTA ÎNVIERE LA PATRIARHIE / 303

FUNȚIONARIII ȘI PAȘTELE (D.I. ATANASIU) / 306

CUM A FOST SARBĂTORIT PAȘTELE ÎN BASARABIA / 310

SĂRBĂTORIREA ÎNVIERII ÎN BUCOVINA (V. TEODORESCU) / 313

AGITAȚII MARI PE TEMA SĂRBĂTORIRII SF[INTELOR] / 316

POPAS DUMINICAL (Cezar PETRESCU) / 318

ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 320

SFINTELE PAȘTI DE LA 5 MAI / 322

SE APROPIE AL DOILEA PAȘTE / 323

IAR NEMULȚUMIRI CU SĂRBĂTORIREA PAȘTILOR / 324

MITROPOLITUL PIMEN ÎNCOLȚIT DE CONSILIUL EPARHIEI
MOLDOVEI (COR[ESPONDENT]) / 325

MITROPOLITUL GURIE DAT JUDECĂȚII? / 327

ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 328

ACȚIUNEA RUTENILOR CONTRA STATULUI ROMÂN
(SCION) / 330

VII. EVOLUȚIA MENTALITĂȚILOR POSTEVENIMENTIALE (7 mai-22 iulie 1929)

ASALTUL ASUPRA MITROPOLIEI MOLDOVEI / 335

EPISCOPUL VISARION PUIU DEMISIONEAZĂ? / 337

DL VINTILĂ ORTODOX (Nichifor CRAINIC) / 338

UN COMUNICAT AL SF[ÂNTULUI] SINOD / 340

DEMISIA EPISCOPULUI VISARION PUIU AL HOTINULUI / 342

SINODUL ȘI AMESTECUL CLERULUI ÎN LUPTELE POLITICE / 344

SFÂNTUL SINOD PROVOACĂ (Nicolae IORGA) / 347

CÂND SE VA SERBA PAȘTELE ANUL VIITOR / 348

ZIUA DOMNULUI (Nichifor CRAINIC) / 349

VIII. ÎN LOC DE EPILOG (1931-1935)

ANUL BISERICESC (Dumitru I. HÂNȚĂȘTEANU) / 352

O INSOLENȚĂ NEMAIPOMENITĂ A SOVIETELOR FAȚĂ

ÎN TRE CHIȘINĂU ȘI MOSCOVA (Pr. Paraschiv ANGELESCU) / 357

ÎN JURUL CONFLICTULUI BISERICESC (D.I. ATANASIU) / 363

CONSECINȚELE INVALIDĂRII EPISCOPULUI DIONISIE
(D.I. ATANASIU) / 366

UN PROVIZORAT INUTIL (Nicolae ROȘU) / 369

ZIUA DOMNULUI (Gala GALACTION) / 372

INSTALAREA EPISCOPULUI DIONISIE ERHAN
(D.I. ATANASIU) / 375

MAI MULTĂ PRUDENȚĂ (Pr. Al. N. CONSTANTINESCU) / 380

SCANDALUL DE LA BISERICA BULGARĂ DIN BUCUREȘTI
(Lorin POPESCU) / 382

INDICE DE NUME SELECTIV / 387

A. AUTORI ȘI COLABORATORI PUBLICISTICI / 387

B. CLERICI ȘI IERARHI / 388

C. POLITICIENI ȘI FUNCȚIONARI DE STAT / 396

D. FIGURI ISTORICE, AUTORITĂȚI ECLESIASTICE ȘI
GÂNDITORI MODERNI / 401

E. INSTITUȚII ȘI COLECTIVE / 401

F. PRESĂ ȘI PUBLICAȚII MENȚIONATE / 405

CHESTIUNEA PASCALEI ȘI CURENTUL AUTOHTONIST-ORTODOXIST

Implicarea intelectualilor României moderne în chestiuni bisericești nu era o premieră. Noutatea, în ceea ce privește chestiunea datei Paștilor din 1928, ține de dinamica dezbaterii. În anii '20 ai secolului trecut, „ortodoxia”, în sens cultural, începuse să ocupe un loc tot mai însemnat în marile conversații publice. Prin aceasta, înțeleg teoretizări cu tematică și de referențial ortodox, integrate în dezbaterile despre spiritualitate în general, specificul național, identitatea națională, proiectul de țară al României Mari. În curentele naționaliste și conservatoare, și-a făcut apariția curentul „ortodoxist”, de accent autohtonist, ai cărui reprezentanți vizibili au fost Nae Ionescu și Nichifor Crainic.

Nașterea curentului autohtonist de factură ortodoxă le este, îndeobște, atribuită lor, cu toate că o asemenea abordare trece cu vederea că, după Primul Război Mondial, există un curent mult mai larg, pe plan european, de renaștere religioasă manifestată și în câmpul dezbaterilor intelectuale. Poate mai prudent ar fi să se remarce că cei doi, din posturi și direcții diferite, au sesizat această deplasare, vizibilă atât pe plan european cât și în țară, spre pildă în mediul studentesc prin apariția asociațiilor de profil creștin, și s-au poziționat public ca teoreticieni și mentori ai fenomenului. De asemenea, în literatura de specialitate mai recentă, se face adesea o legătură directă între filoanele de gândire „ortodoxă” ale celor doi și angajamentele lor politice de extremă dreaptă – fie că acestea constau în proiecte

teoretice, fie că e vorba despre implicare de tip partinic.¹ Cu alte cuvinte, potrivit unei asemenea presupoziii, la rădăcina radicalizării și a susținerii extremismului politic, atât la Crainic, cât și la Ionescu, s-ar afla opțiunea de bază pentru autohtonismul „ortodoxist”. O asemenea interpretare este esențializatoare și organicistă, punând transformarea politică pe seama unor considerente trans-istorice și a-contextuale.

Mai mult decât atât, simpla asociere a unor idei filosofice „ortodoxe” cu teoretizări ideologice de moment nu demonstrează coerența sau legătura indisolubilă dintre un câmp și celălalt. Dimpotrivă, mai degrabă sunt vizibile contradicțiile, fracturile dintre respectivele opțiuni, vizibile chiar și pentru unii dintre „discipolii” lor. Astfel, un Mircea Vulcănescu sesiza contradicțiile dintre „ortodoxia” lui Nae Ionescu și poziția lui etnicist-totalitară.² În cărțuliile lui Crainic din a doua parte a anilor 1930, *Ortodoxie și etnocrație*, *Puncte cardinale*, se regăsesc pagini

1 Iuliu-Marius Morariu, „Between poetry, religion, tolerance and anti-semitism. A re-evaluation of the publicistic work of the Romanian theologian Nichifor Crainic from ‘Gândirea’”, *European Journal of Science and Theology*, 2019, Vol.15, Nr. 2, pp. 93-101; Iuliu-Marius Morariu, „Theological Ideas of Nichifor Crainic and their Relevance for His Political Activity”, *Postmodern Openings*, 2018, Vol. 9, Nr. 4, pp. 54-64; Roland Clark, „Nationalism and orthodoxy: Nichifor Crainic and the political culture of the extreme right in 1930s Romania”, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 2012, Vol. 40, Nr. 1, pp. 107-126.

2 Mircea Vulcănescu, „Nae Ionescu așa cum l-am cunoscut”, publicat în *Opere I. Pentru o nouă spiritualitate filosofică. Către ființa spiritualității românești*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Arte, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005, pp. 536-541. Vulcănescu constată o anumită „contopire” a Bisericii cu Națiunea, prin urmare, o confuzie a comunității sociale cu cea spirituală, adică un „totalitarism elementar”, în concepțiile târzii ale lui Nae Ionescu, de care-l absolvă prin presupuneri motivate mai degrabă de respectul față de fostul său mentor. În mod similar, în a doua parte a anilor 1930, și Crainic regăsește în național-socialismul german un model alternativ, care ar corespunde atât prefacerilor sistemice, cât și fondului cultural răsăritean și românesc.

de misticism sau hristologie, sau despre moștenirea bizantină, uneori în același capitol, alături de panseuri aproximative despre hitlerism sau fascism. Oricât de generoasă ar fi interpretarea, nu poți găsi legătura inerentă dintre pledoaria pentru clasicismul bizantin și cea pentru regimul nazist. Cele două se contrazic, de fapt, flagrant, așa cum se contrazice flagrant Crainic și când pune laolaltă rândurile despre universalitatea Bisericii sau libertatea omului cu cele despre raportul dintre stat și minorități. Să însemne aceasta că producțiile celor doi sunt strict conjuncturale? Nu neapărat. Dacă, prin reducerea lecturii la text, aceste contradicții par evidente, ele nu par a fi fost astfel pentru o bună parte a contemporanilor lor și, mai ales, sunt considerate proiecte coerente, eficiente, de autorii lor. O revizitare a istoriei interbelice ar putea pleca de la aceste întrebări, părăsind presupuzițiile „tari” organicist-esențialiste despre apariția extremismului prin proiecte autohtonist-„ortodoxiste”, și tratându-le, în schimb, ca proiecte deliberate, construite, prin care autorii lor foloseau capitalul cultural dobândit pentru a-l valorifica politic.

În contextul controverselor pascale, așa cum am arătat anterior, Nae Ionescu și Nichifor Crainic se aflau într-un moment politic diferit de angajamentele lor din deceniul următor. Ambii se află, în 1928, la debutul carierei de lideri de opinie. Sunt vehement anti-liberali, sau, poate mai corect spus, anti-*status-quo*-ul liberal de după Primul Război Mondial, și simpatizanți ai „revoluției” țărăniști simbolizate de Iuliu Maniu. Ulterior, vor deveni amândoi „carliști”, implicați în revenirea la putere a regelui Carol al II-lea, pentru a vira, într-un final, spre Mișcarea Legionară și alte partide de extremă dreapta (prilej cu care se manifestă și o rivalitate explicită între cei doi „corifei”). Un motiv în plus pentru a nu extinde implicarea în politica radicală de mai târziu la întreaga activitate sau la întreg corpusul de idei produs de cei doi. De asemenea, proiectul autohtonist-religios nu este pur și simplu anti-liberal, ci se conturează ca un proiect alternativ celui al naționalismului liberal interbelic, așadar alternativ la adresa capitalismului și a modernizării așa cum avusese loc în România până atunci. Schimbarea calendarului este semnificativă și din acest unghi de vedere, deoarece se încadrează în același

conflict simbolic între proiecte de țară concurente. Constituirea Patriarhiei Române a fost asumată de național-liberali – cu un larg consens –, iar schimbarea calendarului a fost văzută ca o reformă necesară, dar și ca un gest prin care noua Patriarhie își asuma un rol important în cadrul bisericilor ortodoxe autocefale. Or, oarecum paradoxal, Patriarhia, precum și întâiul Patriarh al țării, Miron Cristea, au fost contestați tocmai de cei care introduseseră în spațiul public interbelic discursul „ortodoxist”, nu în numele naționalismului sau măcar al autohtonismului, ci în numele ecumenicității ortodoxe și al fidelității față de tradiția universală a Bisericii.

*

Din 1926, Crainic conducea revista literar-culturală *Gândirea*, pe care o va transforma, treptat, în platformă a orientării tradiționalist-autohtoniste, iar din 1927 colaborează la *Curentul* condus de Pamfil Șeicaru (anterior, fusese colaborator la *Cuvântul*, poziție pe care i-o cedează lui Nae Ionescu). Tot în 1926, începe și cariera sa politică, fiind secretar general al ministrului Vasile Goldiș, la Culte, în cabinetul Averescu, precum și cariera sa universitară, fiind numit profesor la catedra de Literatură religioasă modernă din cadrul Facultății de Teologie din Chișinău.³ Implicarea lui Crainic în controversa pascală trebuie evaluată, așadar, ținându-se cont de aceste câmpuri de angajament și de interese. Încă de la începutul campaniei pe tema schimbării datei pascale din *Curentul*, Crainic contestă un „funest duh reformator”, pe care-l leagă inclusiv de „crearea bruscă” a Patriarhiei – eveniment mai degrabă politic, în interpretarea sa, decât întemeiat pe calitatea vieții bisericești. Interesant este că părerile sale critice față de crearea Patriarhiei Române în 1924 sunt susținute chiar de către unul dintre noii Episcopi ai Sinodului, Visarion Puiu, care, într-un interviu acordat *Curentului*, afirmă apăsător că „nu ne trebuie Patriarhat”, sugerând

3 Ioan Ică Jr., „Nichifor Crainic”, *Revista Teologică*, 2018, Vol. 111, Nr. 2, pp. 7-22.

că Biserica traversează o criză de autoritate și de organizare. Considerându-i pe liberali „stăpâni ai Bisericii”, promotori ai noului Patriarhat și adevărații inițiatori ai noii Pascalii, poetul gândirist se apropie, până la identificare în această privință, de tezele lui Nae Ionescu. Se diferențiază în dezvoltarea argumentării și, de asemenea, în planul general al modului în care se înfățișează campania *Curentului*. Pe fond, Nichifor Crainic consideră că, pe lângă incoerențele de organizare a Bisericii, prin reforma datei pascale, singulară și neprijinită de celelalte biserici, Patriarhia Română ar fi ieșit din „ecumenicitate”, prin aceasta înțelegând comuniunea de credință a tuturor bisericilor autocefale ortodoxe și s-ar fi poziționat schismatic. Într-un argument interesant, de această dată naționalismul (de factură liberală) apare ca factor de laicizare a bisericii: „ne-am izolat din universal în național”⁴, observă critic Crainic, iar, în altă parte, mai direct: „nu trebuie să îmbrățișăm o eroare fiindcă e națională”.

Dacă, însă, în *Cuvântul*, prin tinerii săi colaboratori, Nae Ionescu intră destul de mult (și uneori hazardat, dacă ne gândim la „sighilioanele” citate de el⁵) în fondul subiectului, *Curentul* are o abordare mai complexă în ceea ce privește situația Basarabiei. Colaboratorii ziarului descriu o atmosferă polițienească în noua provincie, privită cu suspiciune de autoritățile centrale.⁶ Crainic însuși consideră că „autoritatea românească n-a izbutit să-și creze o atmosferă de încredere deplină (în Basarabia – n.n.). A lipsit metoda justă pentru a impune. A întrebuițat de la început o metodă prea bruscă și prea violentă și prea îndelung inflexibilă. Prea excesiv polițistă și prea lipsită de spirit constructiv.”⁷

4 Nichifor Crainic, „Ziua Domnului”, din 28 ianuarie 1929, și „Datoria românilor ortodocși”, din 13 martie 1929, publicate în acest volum.

5 A se vedea în *Dosarul Pascaliei. Reconstituiri din arena publicistică interbelică., Vol 1: Cuvântul*, Editura Eikon, 2023, pp. 111-112, n. 93, și la p. 113, n. 94.

6 Vezi articolul din acest volum „Din necazurile basarabenilor. Cetatea-Albă și starea de asediu. Provincia conspirațiilor obligatorii. O țară potopită de «vânători». Între basarabeni și Atotputernicul. Chrysler-ul Sfinției Sale”, semnat de Ion Dimitrescu.

7 A se vedea „Neliniște basarabeană”.

De altfel, însuși Patriarhul Miron Cristea, în însemnările sale, menționează, în contextul negocierilor duse pentru autonomia Bisericii, reticența puternică a prim-ministrului Ion Brătianu față de clerul basarabean, pe care-l considera „rusificat”⁸. De partea cealaltă, arhiepiscopia basarabeană a intrat, încă de la început și în contextul demersurilor de unificare a Bisericii, în conflict direct cu autoritățile centrale statale și bisericești, atât în privința alegerilor ierarhilor care să gestioneze treburile bisericești în provincie, cât și în privința administrării averilor. Printre alte motive de neîncredere ale basarabenilor, publicația *Telegraful român* menționa teama de secularizare provocată de „religiozitatea scăzută a funcționarilor din Vechiul Regat.”⁹ Prin urmare, schimbarea calendarului și, ulterior, cea a datei Pascaliei, nu au făcut altceva decât să amplifice și acutizeze un conflict deja latent între centrul bucureștean și periferia estică.

Nichifor Crainic este direct implicat și interesat în acest conflict. După cum am menționat deja, din 1926 era profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău. Or, întemeierea acestei facultăți fusese un alt motiv de fricțiune între ierarhii Vechiului Regat și cei ai Basarabiei. În speță, Mitropolitul Pimen Georgescu de la Iași militase pentru proiectul reînființării unei facultăți în orașul moldav încă dinainte de Primul Război Mondial și încercă să oprească demersul Arhiepiscopului Gurie, când, la începutul anilor 1920, acesta propune înființarea unei academii teologice în orașul Chișinău.¹⁰ Cei doi arhieri au promovat atât în cadrul Sinodului, cât și la autoritățile centrale, proiectele concurente. Dacă Sinodul a susținut varianta Mitropolitului

8 Elie Miron Cristea, *Note ascunse. Însemnări personale (1895-1937)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997, pp. 70-71. Reticența exista de ambele părți, inițial Miron Cristea încercând să anuleze alegerea Arhiepiscopului Gurie Grosu în fruntea clerului basarabean.

9 A se vedea pe larg în Paul Brusanowski, *Autonomia și constituționalismul în dezbaterile privind unificarea Bisericii Ortodoxe Române (1919-1925)*, Presa Universitară Clujeană, 1920, pp. 309-318.

10 Ionel Moldovan, „Noi considerații privitoare la înființarea Facultății de Teologie de la Chișinău (1926)”, *Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Serie Nouă)*, Tom LXVII, 2021, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, pp. 443-458.

Pimen, aceea de înființare a unei Facultăți de Teologie în cadrul Universității de la Iași, ministrul Instrucțiunii de la acea dată, în cadrul Guvernului Averescu, Ion Petrovici, a decis să susțină proiectul Arhiepiscopului Gurie, alegând Chișinăul, însă sub forma unei facultăți care să aparțină organizațional de Universitatea ieșeană. Încă o dată, Gurie ieșea învingător față de ierarhii de la centru. Mitropolitul Pimen, susținut de Patriarhul Miron Cristea (și chiar de Episcopul Visarion Puiu), precum și de politicieni importanți, protestează față de ceea ce resimte ca o „nedreptate”, o „nesocotire” a Bisericii și a orașului Iași, cu mediu „de naționalitate și de patriotism curat și sfânt românesc”.¹¹ Acesta poate fi motivul pentru care, spre deosebire de *Cuvântul*, care îl socotește pe Mitropolitul Nicolae Bălan „cel mai mare dușman al Bisericii”¹², *Curentul*, prin Nichifor Crainic, face din Mitropolitul Pimen „marele vinovat”.¹³ Crainic, însă, într-o manieră recurentă în cariera sa de publicist, ajunge la atacuri vehemente la persoană în conflictul său cu Mitropolitul Pimen, motiv pentru care s-ar fi discutat la Sinod despre o eventuală afurisire a poetului gândirist.¹⁴

În același sens, în care teoretizările sunt încorporate în câmpuri de interese, poate fi interpretată campania lui Crainic împotriva dominației național-liberale din Biserică. Răul din Biserică este dat de ceea ce Crainic numește „politicianizarea, adică liberalizarea” acesteia.¹⁵ Mai mult decât atât, bănuiește că schimbarea datei Pascaliei este o manevră a liberalilor, menită a le provoca dificultăți național-țărăniștilor. Am văzut că, în cazul celuilalt mare oponent al schimbării datei Pascaliei, concluzia campaniei era paradoxală: Nae Ionescu cerea intervenția

11 Idem, pp. 448-449.

12 Vezi editorialul lui Nae Ionescu din 11 martie 1929, publicat în *Dosarul Pascaliei*, ed. cit., p. 322. Spre deosebire de Crainic, însă, Ionescu nu a dezvoltat critica sa în atacuri la persoană.

13 Nichifor Crainic, „Pimen, marele vinovat”, articol publicat în acest volum.

14 Nichifor Crainic, „Pentru Episcopul Buzăului”, articol publicat în acest volum.

15 Nichifor Crainic, „Criza sinodală”, articol publicat în acest volum.